

مقدمه

اول ماه رجب ولادت با سعادت امام محمد باقر (علیه السلام) است به جای بیان تاریخ ولادت مناسب آن دیدیم که دو فضیلت از فضائل آن حضرت را، یکی از زبان خود آن حضرت و دیگری از زبان فرزندش حضرت صادق (علیه السلام) ذکر شود، امید که مفید و مورد قبول افتد.

1- دائم الذکر بود

حضرت امام صادق (علیه السلام) فرمود: «کان ابی کثیر الذکر لقد کنت امشی معه و الله لی ذکر الله و آکل معه الطعام و الله لی ذکر الله، و لقد کان یحدّث القوم و ما یشغله ذلک عن ذکر الله و کنت اری لسانه لازقاً بحنکه یقول لا اله الا الله؛ پدرم زیاد ذکر (خدا) می گفت، برآستی من همیشه با او راه می رفتم، و او (در حال رفتن) ذکر خدا می گفت، و با او غذا می خوردم و او ذکر خدا می گفت، و هر گاه با مردم حرف می زد، حرف زدن با مردم او را از یاد خدا باز نمی داشت و من می دیدم که زبانش به سقف دهانش چسبیده مرتب لا اله الا الله می گفت، «و کان یجمعنا فیأمرنا بالذکر حتّی تطلع الشمس و یأمر بالقرائه من کان یقرأ منّا و من کان لایقرء امره بالذکر»، همیشه این گونه بود که ما (فرزندان) را جمع می کرد، (بعد از نماز صبح) سپس دستور می داد به ذکر خدا گفتن تا طلوع آفتاب (با این توضیح که) هر کس قرآن وارد بود از ما دستور می داد قرآن بخواند، و کسی که قرائت (قرآن) بلد نبود دستور می داد به ذکر (خدا) گفتن.» (1)

2- علم ماکان و مایکون

فضیلت دیگر از زبان خود حضرت باقر علیه السلام نقل شده، آنگاه که جابر سلام رسول خدا (ص) را به او رساند که حضرت او را باقر العلم نامیده، امام باقر فرمود: «و الله يا جابر لقد اعطاني الله علم ماکان و ما هو کائن الى يوم القيامة؛ ای جابر به خدا سوگند خداوند علم گذشته و آینده تا روز قیامت را به من عطا کرده است.» (2) سخنانی از میان احادیث حضرت باقر (علیه السلام) انتخاب شده و به صورت پرسش و پاسخ بیان می شود.

سوال. چرا باید به سخنان شما امامان گوش داد و احادیث شما را شنید؟

این پرسش همیشه مطرح است که چرا در منابر و مجالس از قرآن و احادیث اهل بیت (علیه السلام) استفاده می شود؟ آیا بهتر نیست به جای این سخنان که مربوط به قرون گذشته است، از سخنان دانشمندان فعلی مخصوصاً از نوع غربی آن استفاده کنیم که هم جدید است و هم روشنفکران بهتر می پسندند و هم نشانه اطلاع منبری از زمان است و هم پُر عالی دارد؟

قرآن کریم از طرف خود جواب داده که: «و ننزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمؤمنين؛ (3) از قرآن چیزی نازل کردیم که شفا دهنده و رحمت برای مؤمنان است.»

و اما پاسخ امام باقر (علیه السلام): «انّ حديثنا يحيى القلوب؛ (4) به راستی حدیث (سخن) ما دلها (ی مردم) را زنده می کند.»

مراد از این قلوب، قلبهای گوشتی نیست، بلکه مراد روح و روان انسان است که گاه بر اثر نرسیدن غذاهای معنوی می میرد و یا بر اثر گناه قساوت پیدا می کند.

حضرت علی (علیه السلام) فرمود: «و ما قست القلوب الا لكثرة الذنوب؛ (5) و دلها قساوت پیدا نمی کند، مگر به جهت زیاد گناه کردن.»

سوال. دوست داریم از زبان شما بشنویم که شیعه واقعی شما کیست؟

به بیان دیگر، بسیاری کسانی که ادّعا می کنند شیعیان شما هستند، خوب است بدانیم شما چه کسانی را شیعه واقعی خود می دانید؟

پاسخ امام باقر (علیه السلام): «ما شیعتنا الا من اتقى الله و اطاعه؛ (6) شیعه ما، تنها کسی است که تقوای الهی پیشه کند (خدا ترس باشد) و از خداوند اطاعت نماید.»

و در ادامه فرمود: «و ما كانوا يعرفون الا بالتواضع و التّخشّع و اداء الامانة و كثرة ذكر الله؛ (7) و شناخته نمی شدند، مگر با تواضع و فروتنی، خشوع، ادای امانت و زیاد ذکر خدا گفتن.» و ضمناً اضافه فرمود که شیعیان چند دسته اند و یک نوع آن طلای ناب است:

«شیعتنا ثلاثة اصنافٍ صنف يأكلون الناس بنا و صنف كالزجاج ينمّ و صنف كالذهب الاحمر كلما ادخل النار ازداد جودة؛ (8) شیعیان ما سه دسته اند: گروهی ما را وسیله درآمد از مردم قرار داده اند و گروهی همچون شیشه اند (که هم زود می شکنند و هم هرچه اسرار دارند، آشکار می سازند) و گروهی چون طلای (ناب) سرخ اند. که هر چه بیشتر داخل آتش شوند، بر خوبی آنها افزوده می شود (و هرچه سختی و رنج در راه دین ببینند، آبدیده تر و مقاوم تر می شوند).»

یک سفارش به شیعیان

حضرت باقر (علیه السلام) فرمود: «مروا شیعتنا بزيارة قبرالحسين بن علی (علیه السلام) فانّ اتیانہ یزید فی الرّزق و یمدّ فی العمر و یدفع مدافع السوء؛ (9) شیعیان ما را امر کنید به زیارت قبر حسین بن علی (علیه السلام)، زیرا زیارت او باعث افزایش روزی و طولانی شدن عمر و دفع بدیها می شود.»

راه شناخت مقامات شیعه

یزید رزّاز از حضرت صادق (علیه السلام) و ایشان از پدرش امام باقر (علیه السلام) نقل نموده که آن حضرت فرمود: «اعرف منازل الشّیعة علی قدر روایاتهم و معرفتهم فانّ المعرفة هی الدّرایة للرّوایة و بالدّرایة للرّوایة یعلم المؤمن الی اقصى درجات الایمان؛ (10) بشناس مقام شیعیان را از طریق مقدار روایات آنها و معرفت و شناختشان، زیرا معرفت همان فهم روایت است و با فهم روایت مؤمن (و شیعه) به درجات بالای ایمان می رسد.»

سوال. برترین کمالات انسان چیست؟

حال که فهمیدیم سخنان شما دلها را زنده می کند و شیعه شما باید دارای قلوب زنده و دارای کمالات باشند، خوب است بدانیم برترین کمالات حقیقی انسانی از دیدگاه امام باقر (علیه السلام) چه چیز است؟ امام باقر (علیه السلام) می فرماید: «الکمال کلّ الکمال التّفقه فی الدّین و الصّبر علی الثّأب و تقدیر المعیشه؛ (11) همه کمال در شناخت عمیق و خوب فهمیدن دین و شکیبایی در پیش آمدها و اندازه نگه داشتن در زندگی است.»

اندازه نگهدار که اندازه نکوست	هم لایق دشمن است و هم لایق دوست
-------------------------------	---------------------------------

سوال. بدترین عقوبت خداوند در دنیا چیست؟

به بیان دیگر، می دانیم کسی که راه کمال را نپیماید و در بیراهه و در مسیر گناه قدم بردارد، به بلاهایی در دنیا و آخرت گرفتار می شود. خوب است از زبان حضرت باقر (علیه السلام) بدانیم بدترین مجازات الهی در دنیا چیست؟ پاسخ امام باقر (علیه السلام): «ما ضرب عبدٌ بعقوبةٍ اعظم من قسوة القلب؛ (12) هیچ بنده ای به کیفری بزرگ تر از سنگدلی و سخت دلی کیفر نشد.»

راز این مسئله را حضرت باقر (علیه السلام) در سخن دیگری آشکار نمود؛ آنجا که فرمود: «اعلم انّه لاعلم کطلب السّلامة و لاسلامة کسلامة القلب؛ (13) بدان که هیچ علمی چون طلب سلامت نیست و هیچ سلامتی مانند سلامت قلب نیست.»

به یقین می توان گفت که مقصود حضرت فقط علم پزشکی و سلامتی جسم و جان و قلب گوشتی نیست، بلکه سلامتی قلب از گناهان و قساوت نیز مقصود است.

و از جمله گناهانی که سلامتی قلب را به خطر می اندازد و قساوت را در پی دارد، تکبر است.

حضرت باقر (علیه السلام) فرمود: «ما دخل قلب امرئ شیءٌ من الکبر الاّ نقص من عقله مثل ما دخله من ذلک قلّ ذلک او کثر؛ (14) چیزی از کبر در قلب مرد داخل نمی شود، مگر آنکه به همان مقدار از عقلش کاسته می شود، خواه کم باشد یا زیاد.»

سوال. برترین عبادت چیست؟

آری، متوجه شدیم که نافرمانی خدا، بدترین مجازات را که قساوت قلب باشد، در پی دارد، اکنون جا دارد از محضر حضرت باقر (علیه السلام) با زبان حال بپرسیم که برترین بندگی و طاعت خداوند چیست تا در کنار عبادات واجبه به انجام آن اقدام کنیم؟

حضرت باقر (علیه السلام) در پاسخ این سؤال می فرماید: «ما عبد الله بشئٍ و افضل من عفة بطنٍ و فرجٍ؛ (15) خداوند با چیزی برتر از عفت شکم و دامن پرستیده نشده است.»

از این روایت استفاده می شود که عبادت، فقط عبادتهای مرسومه واجب و مستحب نیست؛ بلکه در معنای عام، عفت جستن و دوری از لقمه حرام نیز عبادت و بلکه عبادت برتر شمرده می شود.

همچنین به فرموده حضرت باقر (علیه السلام)، در نجوایی که خداوند در کوه طور با موسی (علیه السلام) داشت، فرمود: «ابلق قومک انّه ما یتقرّب الی المتقرّبون بمثل البكاء من خشیتی و ما تعبد لی المتعبدون بمثل الورع من محارمی؛ (16) به قومت برسان که هیچ چیزی تقرّب جوین به سوی من را مانند گریه از خوف من به من نزدیک نمی سازد و هیچ عبادتی از عبادتگران من به مانند دوری از حرامهای من ارزشمند نیست.»

راز این برتری آن است که پیامبر اکرم (ص) فرمود: «عبادت (خداوند از طریق نماز و سایر عبادات) با خوردن لقمه حرام، مانند ساختن خانه بر روی ریگ یا بر آب است.» (17)

سوال. ریشه گرفتاریهای انسان چیست؟

همه انسانهای معمولی از بلا و گرفتاریها گریزان هستند، جز انسانهای والا و برتر که برای رشد بیشتر خویشتن از بلاها و گرفتاریها در راه خداوند استقبال می کنند.

بنابراین، خوب است بدانیم ریشه گرفتاریهای انسانهای معمولی در چیست؟

پاسخ این سؤال را می توان از زبان حضرت باقر (علیه السلام) دریافت کرد، آنجا که فرمود: «ما من نكبة تصيب العبد الا بذنب؛ (18) هیچ گرفتاری ای به بنده نمی رسد، مگر به سبب گناه.»

این همان است که قرآن کریم می فرماید: «و ما اصابکم من مصيبة فبما کسبت ایدیکم و یعفوا عن کثیر؛ (19) هر مصیبتی به شما می رسد، به خاطر اعمالی است که انجام داده اید و بسیاری را نیز عفو می کند.»

سوال. بدترین شر و گناه چه چیز است؟

این مطلب را متوجه شدیم که ریشه گرفتاریهای ما انسانهای معمولی گناه است، حال خوب است از زبان حضرت باقر (علیه السلام) بشنویم که کدام گناه و یا گناهان است که بدتر از همه است و شرّترین آنها که زمینه گرفتاری انسان را فراهم می کند، کدام است؟

حضرت باقر (علیه السلام) در پاسخ به این سؤال سخنانی دارد، از جمله:

- فرمود: «انّ الله جعل للشرّ اقوالاً و جعل مفاتیح تلك الاقفال الشراب و الکذب شرٌّ من ذلک؛ (20) به راستی خداوند برای شرّ و بدی قفل هایی قرار داده که کلید آن قفلها شراب است و دروغگویی بدتر از شراب است.»
- فرمود: «ایّاک و الکسل و الضجر فانّهما مفتاح کلّ شرٍّ؛ (21) از تنبلی و بی حوصلگی بپرهیزید که این دو کلید هر بدی اند.»

و مخصوصاً درباره کسالت در نماز فرمود: «لا تقم الى الصلاة متكاسلاً و لا متناعساً و لامتناقلاً فانّها من خلل النّفاق؛ (22) نماز را با کسالت و خواب آلودگی و بی حالی و سنگینی اقامه نکنید، چون این عمل از راهها (و نشانه ها)ی نفاق شمرده می شود.»

سوال. عامل نجات انسان از گناهان و گرفتاریها چیست؟

روشن شد که گناهان عامل بیچارگی و گرفتاری انسان است، اکنون مناسب است بدانیم راه نجات انسان از گرفتاریها و بلاها و گناهان چه می تواند باشد؟

حضرت باقر (علیه السلام) نجات انسان را در پاکی و تقوا می داند و در این باره سخنان نغز و زیبایی دارد که به نمونه هایی اشاره می شود:

1. آن حضرت در نامه به سعد خیر نوشت: «انّ الله یقی بالتّقوی عن العبد ما غرب عنه عقله و یجلی بالتّقوی عنه عماه و جهله و بالتّقوی نجا نوح و من معه فی السفینة و صالح و من معه من الصّاعقة و بالتّقوی فاز الصّابرون و نجت تلك العصب من المهالك؛ (23) به راستی خداوند به وسیله تقوا از بنده در مقابل آنچه از فهم عقل پوشیده مانده، محافظت می کند و به وسیله تقوا کوری و نادانی او را بر طرف می سازد و به وسیله تقواست که نوح (علیه السلام) و همراهان او در کشتی نجات یافتند و به وسیله تقوی صالح (علیه السلام) و همراهان از صاعقه نجات یافتند و به وسیله تقواست که صابران رستگار شدند و آن گروه ها از هلاکت نجات یافتند.»
 2. در جای دیگر به سعد خیر فرمود: «اوصیک بتّقوی الله فانّ فیها السّلامة من التّلف و الغنیمة فی المنقلب؛ (24) تو را به تقوا و خداترسی توصیه می کنم، زیرا در تقوا سلامت و رهایی از تلف شدن (و هلاکت) و سود بردن در بازگشتگاه (آخرت) است.»
- ضمناً علائم و نشانه های متقین را نیز بیان می کند تا بتوانیم خود را چک کنیم که علامت تقوا را دارا هستیم یا نه.

حضرت باقر (علیه السلام) از جدّش امیرمؤمنان نقل نموده که آن حضرت فرمود: «انّ لاهل التّقوی علامات یعرفون بها صدق الحدیث و اداء الامانة و الوفاء بالعهد.. و قلة المؤمنات للنساء و بذل المعروف و حسن الخلق و سعة الحلم و اتباع العلم فیما یقرّب الی الله؛ (25) برای اهل تقوا نشانه هایی است که با آن شناخته می شوند (از جمله): راستگویی، امانتداری، وفای به عهد،...کمتر آمیختن با زنان، احسان بی دریغ، خوش اخلاقی، با حوصلگی و دریا دلی، و دنبال آگاهی و فهم بودن در آن چیزی که انسان را به خدا نزدیک می سازد.»

سوال. راه افزایش علم چیست؟

اشاره شد که یکی از علائم متقین پیروی از علم و دانش است. در این زمینه پرسشی مطرح است که آیا راه

افزودن علم و دانش فقط تلاش و کوشش است و یا راههای دیگری نیز وجود دارد که برای کسب دانش توجّه به آنها نیز ضروری است؟

در پاسخ حضرت باقر (علیه السلام) رهنمودهای زیبایی دارد که به برخی از آنها اشاره می شود:

1. آن حضرت فرمود: «**من عمل بما يعلم علّمه الله ما لا يعلم؛ (26)**» هر کس به آنچه می داند، عمل کند، خداوند دانشی را که نمی داند (به صورت غیر مستقیم) به او تعلیم می دهد.»

2. حضرت به سلمه بن کهیل و حکم بن عتبه فرمود: «**شَرِّقا و غَرِّبا لن تجدَا علماً صحیحاً الاً شیئاً یخرج من عندنا اهل البیت؛ (27)**» به شرق روید و یا غرب، علم صحیحی نمی یابید، مگر اینکه از (دهان) ما اهل بیت خارج شده است.»

ابن ابی الحدید در مقدّمه جلد اول شرح نهج البلاغه، اعتراف می کند که همه علوم به اهل بیت (علیه السلام) و علی (علیه السلام) بر می گردد. ضمناً به این نکات توجه کنید:

1. علم را هر جا یافتید اخذ کنید حضرت باقر (علیه السلام) فرمود: «**خذوا الکلمة الطّیبة ممّن قالها و ان لم یعمل بها؛ (28)**» سخن نیک را از گوینده آن بگیرید، هر چند به آن عمل نکند.»

2. قلب بی دانش همچون خانه خراب است آن حضرت فرمود: «**انّ قلباً لیس فیهِ شیءٌ من العلم کالبیت الخراب الذّی لاعامر له؛ (29)**» دلی که در آن دانش نباشد، مانند خانه ای است خراب که آبادی ندارد.»

3. پاداش معلّم در یک جا فرمود: «**من علّم باب هدیّ فله مثل اجر من عمل به و لا ینقص اولئک من اجورهم شیئاً؛ (30)**» کسی که راه هدایت را تعلیم دهد، اجر کسی را دارد که بدان عمل می کند و این پاداش از پاداش عمل کننده گان نمی کاهد.»

و در جای دیگر فرمود: «**معلّم الخیر یتستغفر له دوابّ الارض و حیّتان البحور و کلّ صغیره و کبیره فی ارض الله و سمائه؛ (31)**» برای معلّم خیر، جنبندگان زمین و ماهیان دریا و هر ریز و درشتی که در زمین و آسمان خداوند است، استغفار می کنند.»

سوال. جایگاه عقل، به عنوان عامل فرا گرفتن علم و دانش چیست؟

بعد از بیان لزوم فراگیری دانش و توجّه به نکات مربوطه، این پرسش رخ می نماید که عقل به عنوان عامل

فراگیری علم و دانش در نزد امام باقر (علیه السلام) از چه جایگاهی برخوردار است؟

به نظر حضرت باقر (علیه السلام) عقل برترین مخلوق الهی است که از آن برتر نیافریده است و لذا فرمود: «**لَمّا خلق الله العقل قال له اقبل فاقبل ثم قال له ادبر فادبر فقال و عزّتی و جلالی ما خلقت خلقاً احسن منك ایّاک آمر و ایّاک انهی و ایّاک اُثیب و ایّاک اُعاقب؛ (32)**» خداوند وقتی که عقل را آفرید، به او گفت: رو کن! پس رو کرد.

سپس به او گفت: برگرد! پس برگشت. سپس فرمود: به عزّت و جلالم قسم! خلقی نیکوتر از تو نیافریدم. تو را امر می‌کنم و تو را نهی می‌کنم و تو را ثواب می‌دهم و تو را (در صورت مخالفت) عقاب می‌کنم.»

و به فرموده آن حضرت: از چیزهایی که خداوند به موسی (علیه السلام) وحی کرد، این بود که: «**انا اؤاخذ عبادي على قدر ما اعطيتهم من العقل؛ (33)** من بندگانم را به اندازه ای که عقل داده ام، مورد مؤاخذه قرار می‌دهم.»

امام باقر (علیه السلام) همچنین فرمود: «**وجدت في الكتاب (يعني كتاباً لعلّي) انّ قيمة كلّ امرء و قدره معرفته انّ الله تبارك و تعالی يحاسب النّاس على قدر ما آتاهم من العقول في دار الدّنيا؛ (34)** در کتاب (علی) (علیه السلام)) یافتیم که قیمت هر مرد و ارزش او به اندازه شناخت اوست (و شناخت با عقل و علم حاصل می‌شود و لذا) خدای تبارک و تعالی مردم را به اندازه ای که عقل داده است، مورد محاسبه قرار می‌دهد.»

احادیث فوق جایگاه عقل را از دیدگاه حضرت باقر (علیه السلام) به خوبی نشان می‌دهد و می‌رساند که عقل برترین آفریده خدا، معیار و ملاک تکلیف و میزان محاسبه در روز قیامت است.

سوال. محبوب ترین عمل در نزد خداوند چه عملی است؟

هر عملی که برای خداوند انجام گیرد، محبوب الهی است، ولی برترین آنها آن عملی است که فصلی و محدود به زمان خاص نباشد، بلکه دوام و استمرار داشته باشد و لذا حضرت باقر علیه السلام فرمود: «**ما من شیءٍ احبّ الی الله من عملٍ یدوم علیه و ان قلّ؛ (35)** چیزی در نزد خداوند محبوب تر از عملی که استمرار داشته باشد، نیست، هر چند کم باشد.»

مثلاً در روز یک صفحه قرآن بخواند، ولی دائمی باشد و یا هفته ای دوبار به زیارت رود، منتهی دائمی باشد. برخی افراد در ماه رمضان در خواندن قرآن زیاده روی می‌کنند، ولی در طول سال قرآن را باز نمی‌کنند. رهرو آن است که آهسته و پیوسته رود رهرو آن نیست گهی تند و گهی خسته رود پرسشها مقداری طولانی شد، از همه عذرخواهی می‌کنیم. آخرین پرسش درباره برخی مسائل مربوط به قیامت است:

سوال. اولین پرسش در روز قیامت چیست؟

و پشیمان ترین فرد در قیامت کیست؟

در پاسخ بخش اول این پرسش باید گفت: اولین چیزی که مورد محاسبه و بازرسی قرار می‌گیرد، نماز است. حضرت باقر (علیه السلام) فرمود: «**انّ اوّل ما يحاسب به العبد الصّلاة فان قبلت قبل ما سواها؛ (36)** اولین چیزی که (در روز قیامت) از بنده مورد حساب رسی قرار می‌گیرد، نماز است. اگر نماز پذیرفته شود، مابقی (اعمال) نیز پذیرفته می‌شود.»

آری روز محشر که جانگداز بود اولین پرسش از نماز بود

و راز این اهمّیت را امام باقر (علیه السلام) در حدیث دیگری بیان فرمود: «الصَّلَاةُ عَمُودُ الدِّينِ مِثْلُهَا كَمِثْلِ عَمُودِ الْفُسْطَاطِ إِذَا ثَبَتَ الْعَمُودُ يَثْبُتَ الْاَوْتَادُ وَ الْاَطْنَابُ وَ إِذَا اَمَالَ الْعَمُودُ وَ انْكَسَرَ لَمْ يَثْبُتْ وَ تَدُّ وَ لَا طُنْبُ؛ (37) نماز ستون دین است، مثل آن مانند ستون (وسط) خیمه است. هرگاه عمود ثابت و استوار باشد، میخ ها و طناب های (اطراف) نیز برپا خواهد بود و اگر عمود خیمه خم و کج باشد و یا شکسته باشد، میخ و طنابی به جا نخواهد ماند.»

اما در مورد بخش دوّم پرسش باید گفت که حضرت باقر (علیه السلام) می فرماید: «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَبْدٌ وَصَفَ عَدْلًا ثُمَّ خَالَفَهُ إِلَى غَيْرِهِ؛ (38) به راستی حسرتمندترین مردم در روز قیامت، بنده ای است که سخن از عدالت گوید و بر خلاف آن عمل کند.»

به پایان آمد این پرسش و پاسخ، ولی حکایت سخنان نغز و شیرین و فراوان حضرت باقر (علیه السلام) همچنان باقی است.

پی نوشت ها :

1. اصول کافی، محمد بن یعقوب کلینی، دارالکتب الاسلامیه، ج 2، ص 499، ح 1، منتخب میزان الحکمة، محمدی ری شهری، سید حمید حسینی، قم دارالحديث، 1382، ص 47، ح 143 از جلد یک.
2. بحارالانوار، محمد باقر مجلسی، بیروت، مؤسسة الوفاء، دوم، 1403 ق، ج 46، ص 296.
3. سوره اسراء، آیه 82.
4. بحارالانوار، ج 2، ص 155.
5. منتخب میزان الحکمة، محمدی ری شهری، قم دارالحديث، 1382 ش، ص 205 ح 2425؛ علل الشرائع، صدوق، ص 81، ح 1.
6. تحف العقول، علی بن شعبه، تحقیق علی اکبری، قم، دفتر انتشارات اسلامی، دوم، 1404 ق، ص 295.
7. همان، منتخب میزان الحکمة، ص 285.
8. منتخب میزان الحکمة، ص 286؛ ح 3432، الخصال، صدوق، ص 103، ح 61.
9. بحارالانوار، ج 101، ص 4، ح 12؛ منتخب میزان الحکمة، ص 372، ح 4606.
10. حیاة الامام محمد باقر (علیه السلام)، شریف قرشی، ص 140 و 141، به نقل از: اعلام الهدایة، المجمع العالمی لاهل البيت (علیه السلام) اوّل، 1422، ج 7، ص 291.
11. تحف العقول، ص 292.
12. همان، ص 296.
13. تحف العقول، ص 286؛ منتخب میزان الحکمة، ص 370.
14. بحارالانوار، ج 78، ص 186، ح 16؛ منتخب میزان الحکمة، ص 435، ح 5386.
15. الکافی، ج 2، ص 79، ح 1.
16. منتخب میزان الحکمة، ص 420، ح 5219؛ ثواب الاعمال، صدوق، ص 205، ح 1.
17. منتخب میزان الحکمة، ص 326، ح 3953.
18. الکافی، ج 2، ص 269، ح 4.

19. سوره شوری، آیه 30.
20. بحارالانوار، ج 72، ص 236، ح 3؛ منتخب میزان الحکمة، ص 269.
21. تحف العقول، ص 295.
22. منتخب میزان الحکمة، ص 301، تفسیر العیاشی، ج 1، ص 242، ح 134.
23. همان، ص 544، ح 6660، به نقل از: الکافی، ج 8، ص 52، ح 16.
24. همان.
25. همان، ص 545 - 546، ح 6675؛ الخصال، صدوق، ص 483، ح 56.
26. اعلام الدین، ص 301، به نقل از: منتخب میزان الحکمة، ص 370، ح 4583.
27. بحارالانوار، ج 2، ص 92، ح 20؛ منتخب میزان الحکمة، ص 370.
28. تحف العقول، ص 291.
29. الامالی، الطوسی، ص 543، ح 1165، به نقل از: منتخب میزان الحکمة، ص 363.
30. تحف العقول، ص 297.
31. ثواب الاعمال، ص 131.
32. الکافی، ج 1، ص 26، ح 26؛ منتخب میزان الحکمة، ص 358.
33. المحاسن، برقی، ج 1، ص 308، ح 608، به نقل از: منتخب میزان الحکمة، ص 358.
34. معانی الاخبار، صدوق، ج 1، ص 2، به نقل از: منتخب میزان الحکمة، ص 358.
35. الکافی، ج 2، ص 82، ح 1 و 3؛ منتخب میزان الحکمة، ص 373.
36. الکافی، ج 3، ص 268، ح 4.
37. المحاسن برقی، ج 1، ص 116، ح 117، به نقل از: منتخب میزان الحکمة، ص 298.
38. بحارالانوار، ج 78، ص 179.
39. همان، ج 46، ص 220.